ובא ואוכלן בקדושת שביעית [א]בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר אסור מתיב רב ששת ומן המופקר ג' סעודות ותו לא ורמינהי [ב]הפיגם [א)]והירבוזין והשיטים והחלגלוגות והכוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגיר של אפר פטורין מן המעשר וניקחין מכל אדם בשביעית לפי שאין כיוצא בהן נשמר הוא מותיב לה והוא מפרק לה [ג]בכדי מן שנו וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכדי מן שנו מאי משמע דהאי מן לישנא דמזוני הוא דכתיב [1]וימן להם המלך וגו' אי הכי לולב נמי לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא אי הכי אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא אתרוג בתר לקיטה אזלינן והא בין ר"ג ובין ר' אליעזר לענין שביעית אתרוג בתר חנטה אזלינן דתנן [ד]אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד

שבשעת

וכו'. חבר זה ואוכל אותם הפירות בקדושת שביעית אכילה ושתיה וסיכה והדלקת הנר שהן הנאות המותרות בהן כדמפרש במס' שביעית (פ"ח מ"ב): **בד"א.** דמזון ג' סעודות מיהא מוסרים בלוקח מן המופקר שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרו הואיל ולא רמיוהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להצניען: **אבל בלוקח מן המשומר.** שדה זו היתה משומרת בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך וגו' והערמה היא שמוכרן על יד על יד: **הפיגם.** עשב שקורין רוד"א: **הירבוזין.** הנפל"ש בלשון אשכנז וכאן קורין לו אוידל"ש והן עשבים וטעמם קרוב ללולבי גפנים: **והשיטין.** אישפרו"ש ומין ירק הוא: **וחלגלוגות.** פולפי"ד: **והכוסבר של הרים.** אליינדר"א והוא גדל בהרים אבל כוסבר של גנה חשוב הוא: **והכרפס של נהרות.** שקורין בלע"ז קרישו"ן אבל של גנה חשוב הוא. וי"א כרפס אפי"א וכן שמעתי אבל נראה שאינה גדילה בנהרות: **והגרגיר של אפר.** אורוג"א הגדילה באחו אבל של גנה חשוב הוא: **פטורין מן המעשר.** בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאין חשובין על הבריות ומפקירין אותן לכל והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: **וניקחין מכל אדם בשביעית.** ואף על גב דשביעית נהגא במופקרים מפני שאין כיוצא בהן נשמר והוה ליה לוקח מן המופקר ואף על גב דלא ידעינן ביה בהאי דודאי הפקיר מחזקינא ליה בהכי דאין דרך לשומרן לפיכך מוסרין לו דמיהן ולא חשדינן ליה שילניעם לסחורה אלמא בלוקח מן המופקר מסרינן טובא דהא ונקחין קתני משמע אפי' טובא: **בכדי מן.** בכדי מזונותיו שנו דנקחין והיינו שלש סעודות: **וימן להם המלך.** בצרכי סעודה משתעי קרא בדניאל (א') וימן המלך ויפרנס המלך: **אי הכי.** דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ לולב נמי לא נזבין מיניה שאף בו נוהג שביעית וטעמא מפרש לקמן: ומשני **לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא.** דעל כרחך בחמשה עשר יום שמראש השנה עד החג לא גדל וקיימא לן אילן בתר חנטה אזלינן ביה במסכת ראש השנה (דף יג:): **אתרוג בתר לקיטה אזלינן.** דחלוק משאר אילנות ודינו כירק שהלכו בו בתר לקיטה משום דגדל על כל מים כדאמרינן בר"ה (דף יד:) ותבואה ואילנות גדילין על מי גשמים ואתרוג גדל על כל מים שמשקין אותו תמיד כירק כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ג.): **בין לר"א בין לר"ג.** דאפליגו באתרוג לענין מעשר מודו לענין שביעית דבתר חנטה אזלינן ביה: **לערלה.** שנוהג בו כאילן וכן רבעי נוהג בו: **ולשביעית.** דאזלינן ביה לענין שביעית בתר חנטה:

שבשעת

בד"א דמזון שלש מיהא מוסרין בלוקח מן ההפקר שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרן הואיל ולא רמיוהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להצניען אבל בלוקח מן המשומר שהשדה זו מקום משומר בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקירן שאמרה תורה תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך והערמה היא שמוכרן על יד כך פי' בקונט' ולא יתכן פי' זה לפי מה שפירשנו בשם ר"ת פ"ב דכתובות (דף כו. ושם) גבי שלי חדש ושל חברי ישן דסתם ע"ה אינו חשוד אא"כ יודע ביה שהוא חשוד ואי בודאי חשוד מיירי הכא א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם ואומר ר"ת דפירות מן המשומר אסורין כדדרשי' בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר דנזירך משמע דגזר מהן בני אדם וכן פי' בקונט' בשם רבותיו בסוף יבמות (דף קכב.) גבי נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של נטע רבעי הם של עזקה הם לא אמר ולא כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו כלומר של עזקה מפרדס מעוזק וגדר סביב לו והיא שביעית והקשה שם בקונטרס על פירושם מה איסור יש כאן אם עבר זמן הביעור לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור וקודם הזמן אלו ואלו מותרין ופירש שם דעזקה עיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים ואם היה עובד כוכבים זה בחוצה לארץ ומשבחן ואומר מעזקה הן אין חוששין לדבריו לענין שביעית דאין נוהגין בחו"ל דאמרינן עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית ולענין שלא לעשר עליהן מפירות חו"ל משום מן הפטור על החיוב ופירוש ראשון נראה לר"ת דמן המשומר אסורים כדפרישית ועזקה לשון ויעזקהו ויסקלהו (ישעיה ה) כמו בית יעזק היתה נקראת דתנן פרק ב' דר"ה (דף כג:) ולהשביח מקחו אומר כל זה דפירות של ילדה טובים משל זקנה ופירות הפרדס השמור טובים משל הפקר שיד הכל ממשמשים בהן וקשו להו ידים וגם ממהרים ללקטם קודם בישולם והא דקאמר הכא אפי' כחצי איסר אסור היינו משום דאסירי באכילה ושומרי ספיחים בשביעית דפ' הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) לא שומרים מן האכילה דלא היו צריכין לשומרם מבני אדם דמאליהם היו פורשים כשהיו יודעין שהן לצורך העומר ולא היו שומרין אותם אלא מבהמה חיה ועוף ומיהו קשה לר"ת דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבוצרים אבל ע"י שינוי שרי כדקתני סיפא מכאן (א) אמרו תאנה של שביעית אין קוצצין אותה במוקצה אבל קוצה בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה אין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא ומכניס לבדידה ואמן המשומר קאי ועוד דמשמעתין משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד אבל פירות מיהא לאכילה שרי דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור ומיהו קשה דרישא דקרא דריש ליה התם לאיסור אכילה דקתני רישא את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכינן על הספיחים שהן אסורין ועוד דכולה סיפא דתאינה של שביעית סתם משנה היא פרק ח' (מ"ו) משמע דבסתם שביעית איירי שדרך להפקיר אע"ג דבגמרא דירושלמי מייתי עלה כולה דרשא דתורת כהנים: **לרבעי.** הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי כפרק כילד מברכין [ג)](דף לה.): **ולשביעית.** ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי פרק ב' דביכורים כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לבעלים כאילן דבתר חנטה ולא כירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים [ד)](ולא) הוי כלאי הכרם מה שאין כן בירק ולענין דר"ה שלו שבט כאילן אע"ג דלאחר לקיטתו עישורו כירק ומ"מ ר"ה שלו שבט כאילן כדאמרינן פ"ק דר"ה (דף יד: ושם) דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מים כירק דהכי משמע פ"ק דר"ה (ג"ז שם) באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב שהן גדלין על רוב מים ומתעשרין על שנה שעברה יצאו ירקות שגדילים על כל מים מתעשרין לשנה הבאה ואע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ לענין שביעית דאורייתא דרשא גמורה היא וי"ל משום דדרשינן פ"ק דר"ה (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"א) תנן כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירשנו שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסין לשביעית ומיתרצא בהכי ההיא דפ' מקום שנהגו (דף נא: ושם) דתניא איפכא אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה היינו בשלא נגמר גידולם בששית אבל נגמר גידולם בששית שרו בין לר"ע דדריש שגדילים על רוב מים בין לר' יוסי הגלילי דדריש שגדילים על מי שנה שעברה פ"ק דר"ה (דף יד.) מידי דהוה אבצלים הפריסים דהתם שמנע מהם מים ל' יום לפני ראש השנה דאפילו מאן דפליג התם הכא מודה דלר"י הגלילי כיון דנגמר גידולם נמצאו גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מים יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מים כדקאמרינן בירושלמי גבי בצלים הפריסים פ"ב דשביעית אמר ר' מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל שמספקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר וכן נראה לגבי אורז ודוחן כר"ה פ"ק (דף יג:) דיהב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך ללקט בגמר פרי והנהו גמר פריים ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדקאמרינן דעשויה פרכים פרכים ומיהו קשה מאתרוג דאמרינן פרק קמא דר"ה (דף יד:) באתרוג שחנטו פירותיה קודם חמשה עשר דאידך שבט ונלקט באחד בשבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן באתרוג בתר חנטה כר' אליעזר

אליעזר

עין משפט נר מצוה

צג א ב ג מיי' פ"ח מהל' שמיטה הל' יב ופ"ו שם הלכה א:
צד ד מיי' פ"א מהל' מעשר שני ונ"ר הלכה ה:

◆

רבינו חננאל

ואקשינן מזון ג' סעודות מן המופקרות ותו לא, ורמינהי הא ותנן בשביעית פ"ט הפיגם והירבוזין השוטין וחלגלוגות (והכסופר) [והכוסבר] שבהרים הכרפס (שבננות) [שבנהרות] והגרגיר שבאפר, פטורין מן המעשר, ונלקחין מכל אדם בשביעית, לפי שאין יוצא בהן נשמר. קתני הא מן המופקר ונלקחין מכל אדם בשביעית, ולא תני ג' סעודות. ופרקינן כדי מן, פי' כדי מזונותיו, לומר כדי שימכור אלו יקנה בדמיהן פת ובשר די אכילתו. ולא קשיא. אי הכי שאין מוסרין לו שביעית יותר ממזון ג' סעודות, אפילו ל[ולב] לא קנה (ממון) [ממנו] דמים. [ושנינן לולב] שש[נינו] במשנתינו הוא נכנס משנה ששית לשביעית, כי הוא [נ"א: דהוא] חשוב מפירות שנה ששית, לפיכך מותר. ואם תאמר אי הכי ליתני במתני' גם האתרוג מותר, נוקמה באתרוג בן ששית נכנסת לשביעית. לא צית אמרת הכי, דאפי' אתרוג בן ששית שנכנס לשביעית אסור, דבתר לקיטה אולינן, ולא חיישינן לחנטתו של אתרוג.

מסורת הש"ס

א) שביעית פ"ט מ"א, ב) ר"ה יד: קדושין ג: ביכורי' פ"ב מ"ו, ג) [ועי' תוס' קדושין ג: ד"ה אתרוג], ד) [צ"ל דלא],

◆

תורה אור השלם

1. וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת בַּג הַמֶּלֶךְ וּמִיֵּין מִשְׁתָּיו וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְצָתָם יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
דניאל א ה

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בד"א דמזון וכו' מכאן אתה אומר תאנה:

◆

לעזי רש"י

רודי"א. פיגם (צמח).
הנפל"ש (הנפירי"ש).
חמציץ (צמח, בגרמנית).
אוידל"ש (אושילי"ש).
חמציצים (צמח).
אישפרו"ש (אישפריי"ש).
אספרגוסים.
פולפי"ד (פולפיי"ר).
רגלה, חלגלוגה (עשב בר).
אליינדר"א. כוסבר.
קרישו"ן. שחלים.
אפי"א. כרפס.
אורוג"א. אוריה (צמח).

◆

מוסף רש"י

אתרוג שוה לאילן בג' דרכים. ערלה ורבעי נוהג בו כאילן ולענין שביעית הולכין בפירותיו אחר החנטה כאילן ולא אחר לקיטה כירק (קדושין ב:). או: שוה לאילן לילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית (ר"ה יד.).